

CUPRINS

PS Varlaam Ploieșteanul	
<i>Cuvânt înainte</i>	7

Mărturii

PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	
<i>Un creștin ortodox erudit, evlavios și patriot</i>	33
IPS Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei	
<i>Academicianul Emilian Popescu: competență deschizătoare de drumuri, seriozitate care inspiră și credință lucrătoare.....</i>	36
IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului	
<i>La ceas aniversar.....</i>	39
IPS Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei	
<i>Ca un măslin plin de roade în grădina Ortodoxiei</i>	45
IPS Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului	
<i>Academicianul Emilian Popescu: om deplin al culturii naționale</i>	49
IPS Ioachim, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului	
<i>Profesorul Emilian Popescu, un om însetat de cunoaștere și pasionat de cercetare</i>	53
IPS Ciprian, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei	
<i>Un sincer omagiu profesorului Emilian Popescu.....</i>	58
IPS Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos	
<i>Domnul Profesor Emilian Popescu: nonagenar dascăl și savant creștin</i>	61

Cuprins

PS Nicodim, Episcopul Severinului și Strchaiei	
<i>Academician Emilian Popescu: profesorul nostru model</i>	69
PS Timotei Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiep. Bucureștilor	
<i>Profesorul nonagenar iubitor al Liturghiei și istoriei</i>	75
Pr. Emanoil Băbuș	
<i>Profesor Academician Emilian Popescu: trăire activă în speranța mântuirii</i>	79
Pr. Iustin Manta	
<i>Academicianul Emilian Popescu: creștinul riguros și evlavios, incoruptibil și omenos</i>	123

Studii și articole

Pr. Gabriel Roman	
<i>Sf. Ioan Botezătorul în relatarea evangheliștilor și a lui Iosif Flaviu. Convergențe și divergențe</i>	131
Constantin C. Petolescu	
<i>Un toponim daco-roman târziu: Recidiva</i>	152
Remus Rădulescu	
<i>Icoanele în biserica creștină din primele veacuri</i>	159
Tudor Teoteoi	
<i>Beneficiarius - Semnificația unui latinism de marcă din „Istoria eclesiastică” a lui Eusebiu de Caesarea</i>	180
Pr. Radu Mureșan	
<i>Sfântul Vasile cel Mare - dascăl al filantropiei</i>	191
Adrian Marinescu	
<i>Πατήρ – διδάσκαλος – συγγραφεύς. Noțiunea de „părinte bisericesc” în tradiția academică ortodoxă</i>	209
Pr. Ion Bica	
<i>Bilingvismul în Imperiul Romano-Bizantin (sec. IV-VI d.Hr.)</i>	352
Pr. Ionuț Holubeanu	
<i>Din nou despre „vicarul odesitan Marcellus”</i>	361

Cuprins

Pr. Mihai Ovidiu Cătoi	
<i>Miracula Sancti Demetrii II.5, comentarii, clarificări, ipoteze de lucru</i>	378
Pr. Mihail Bratu	
<i>Eglise et bras séculier au siècle de l'iconoclasme</i>	428
Vasile Adrian Carabă	
<i>O perspectivă istorică asupra receptării filosofiei lui Proklos în Bizanțul secolelor V-XI</i>	459
Nelu Alexandru Hales	
<i>Franța și începuturile bizantinologiei române</i>	504
Arhim. Luca Diaconu	
<i>Curțile domnești de la Botoșani. Contribuții la istoria orașului și la stabilitatea unei noi atestări documentare a acestuia</i>	547
Pr. Vasile Muntean	
<i>Problema relațiilor românilor cu Arhiepiscopia Ohridei. Considerații privind bibliografia de bază</i>	634
PS Varlaam Ploieșteanul	
<i>Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la promovarea conștiinței naționale a poporului român și la făurirea statului unitar modern</i>	646
Pr. Ioan Moldoveanu	
<i>Unirile românilor. Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la acestea</i>	658
Pr. Ion Vicovan	
<i>Pimen Georgescu „mitropolitul războiului” și al „întregirii României”</i>	695
Pr. Ion Rizea	
<i>Preoți olteni și romanașeni în timpul Primului Război Mondial</i>	711
Pr. Cristian Gagu	
<i>Reprezentarea canonică a Sfintei Treimi în iconografia ortodoxă</i>	758
Pr. Vasile Gordon	
<i>Profesorul ca educator. Perspectivă catehetică și pedagogică</i>	793
Pr. Nicolae Chifăr	
<i>Părintelui Profesor Milan Șesan, despre respectarea principiului sinodalității în Ortodoxie</i>	809

EDITURA
BASILICA
BUCUREȘTI

OMAGIU

PROFESORULUI EMILIAN POPESCU

LA 90 DE ANI

Editura *BASILICA*
București, 2020

CUVÂNT ÎNAINTE

PROFESORUL EMILIAN POPESCU LA 90 DE ANI – RECUNOȘȚINȚĂ ȘI IUBIRE –

PS VARLAAM,
Episcop-vicar patriarhal

Potrivit statisticilor realizate la nivel european, România are cei mai puțini bătrâni din Europa, iar cei care au șansa să ajungă la vârsta de 90 de ani sunt excepții. Potrivit datelor acestor statistici, acum patru ani, în 2016, doar 4,2% din populația țării noastre aveau peste 80 de ani, iar persoanele în vârstă de 85 ani și peste dețineau o pondere de 1,3 în totalul populației stabile.

Descendent al unei familii viguroase și longevive, cu rădăcini adânci în lumea dârză ardelenască, dar și în universul sănătos al satului vâlcean (Vâlcea aflându-se în topul județelor cu cea mai mare speranță de viață: 77,5 ani), Domnul profesor dr. Emilian Popescu, membru de onoare al Academiei Române, se numără printre aceste fericite excepții.

Domnia sa a împlinit la data de 20 februarie 2018 venerabila vârstă de 90 de ani.

Pentru toți cei care îl iubesc pentru frățeara și paternă atenție, grijă, delicatețe și dragoste pe care le răspândește cu generozitate printre cei apropiați, pentru cei care îl prețuiesc pentru stăpânirea savantă a științelor istorice, a teologiei creștine și a subtilităților filologiei clasice, pentru toți cei care îl admiră pentru vasta sa operă științifică de certă și certificată valoare academică, realizată pe parcursul a aproape șapte decenii

și răspândită în publicațiile cele mai prestigioase din domeniul Istoriei și Teologiei din țară și din străinătate, iar acum adunată într-o prețioasă *Serie de autor: Studii de istorie și de spiritualitate creștină*¹, pentru generațiile de preoți și teologi pe care le-a format ca profesor de Teologie la București, Iași și Cluj-Napoca, pentru toți cei care se știu îndatorați față de Domnia sa pentru o diversitate impresionantă de motive, pentru toți cei care cunosc îndeaproape viața sa duhovnicească înaltă și riguroasă, râvna pentru Casa Domnului, implicarea în construirea bisericii și în activitățile Parohiei „Sfânta Vineri – Drumul Taberei”, activitatea misionară energetică desfășurată în cadrul reînființatei Frății Ortodoxe Române, al cărei vicepreședinte a fost multă vreme, fermitatea și consecvența cu care și-a mărturisit credința până și în cele mai ostile împrejurări, patriotismul cald și sincer, atașamentul față de valorile perene ale Neamului său, această aniversare este un adevărat dar de la Dumnezeu.

Este un dar dumnezeiesc pentru că această impresionantă vârstă îl găsește pe profesorul Emilian Popescu într-o admirabilă stare de sănătate, cu o putere neașteptată de muncă, cu o tinerească pasiune pentru finalizarea unor proiecte mai vechi și cu o entuziastă vervă de abordare a altora noi, cu o luciditate și memorie de o surprinzătoare prospețime, cu un optimism pentru viitor întâlnit doar la marile suflete credincioase care Îl iubesc cu adevărat pe Domnul.

Cei care l-am văzut vreme îndelungată conducând ca vicepreședinte sau președinte Societatea Română de Studii Bizantine sau Comisia Națională de Istorie Bisericească Comparată constatăm că acum, la 90 de ani, împliniți deja de ceva vreme, Domnia sa conduce cu aceeași acrivie și implicare ședințele Comisiei Patristice a Patriarhiei Române, al cărei vicepreședinte este, și coordonează cu cea mai înaltă distincție academică întreaga lucrare de traducere a operelor Sfinților Părinți în limba română. Săptămânal este prezent la sediul Comisiei Patristice de la Biblioteca

¹ Până în prezent au apărut primele patru dintre cele cinci volume: vol. I, Ed. Academiei Române, Ed. Basilica, București, 2018, 784pp.; vol. II, 2018, 798pp.; vol. III, 2018, 702pp.; vol. IV: *Epigrafi*, 2019, 896pp.

Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim cu aceeași disponibilitate, sprinteneală și jovialitate.

Profund recunoscători și cuprinși de admirație, câțiva dintre discipolii Domnici sale s-au ocupat de realizarea unui volum omagial prin care să se marcheze această emoționantă și pe deplin meritată sărbătoare a profesorului, îndrumătorului, sfătuitoareului și binefăcătorului nostru.

Demersul acestora se înscrie pe linia unei venerabile tradiții de omagiere a personalităților care, prin geniul lor, prin calitățile lor, prin munca lor, au influențat istoria, societatea sau pe cei din jurul lor, tradiție care coboară până în perioada culturii și civilizației clasice greco-romane, căreia i s-a dedicat sărbătoritul în anii tinereții, civilizație care a cultivat cinstirea împăraților, a marilor conducători de popoare, a străluciților comandanți de oști, a eroilor, a campionilor jocurilor olimpice, a marilor înțelepți.

Chiar la cursurile domnului profesor am aflat că Biserica, pentru a-și cinsti și ea „bărbații ei iluștri” (Fericitul Ieronim), s-a inspirat din experiența culturală a trecutului. Cât de mult seamănă demersul coordonatorilor acestui volum cu cel al tânărului creștin Teodor, viitorul arhipăstor al Neocezareei Pontului – Sf. Grigorie Taumaturgul –, care, în anul 238, la Cezareea Palestinei, după parcurgerea celor cinci ani de studiu intens sub îndrumarea celebrului învățat și teolog Origen, înainte de a se întoarce în familie, a rostit, în fața profesorilor și a publicului, celebrul său *Discurs de mulțumire* adresat marelui savant alexandrin, pe care-l numește „primul dintre filosofi”, „părinte”, „paradis al bucuriilor duhovnicești”, mărturisind că motivele ce l-au determinat să alcătuiască acest discurs au fost puternicul sentiment de recunoștință față de Dumnezeu, Care i-a călăuzit pașii lângă un asemenea profesor, nevoia de a mulțumi magistrului și durerea cauzată de plecarea spre patrie.

Un secol mai târziu, episcopul Eusebiu al Cezareei, format în aceeași tradiție a școlii lui Origen, a alcătuit și el mai multe lucrări prin care a omagiat marea personalitate a primului împărat creștin, Constantin cel Mare. Astfel, el a rostit *Discursul festiv la aniversarea a 20 de ani de domnie a lui Constantin*, în 326. Zece ani mai târziu, la 25 iulie 336, același învățat

ierarh a rostit *Discursul la aniversarea a 30 de ani de domnie a împăratului – Tricennalia (De laudibus Constantini sau Laus Constantini)*.

În literatura bizantină, cât și în cea latină occidentală, s-au scris numeroase lucrări cu caracter panegiric sau omagial, iar această tradiție literară, străbătând veacurile a ajuns până în modernitate.

În vremurile noastre acest gen de literatură s-a răspândit începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales în mediul universitar european, cu precădere în cel german.

Dacă prima lucrare omagială este considerată *Symbola philologorum Bonnensium in honorem Friderici Ritschelii collecta*, fasc. I-II, Lipsiae, 1864 și 1867, volumul omagial dedicat istoricului Theodor Mommsen: *Commentationes Philologiae in Honorem Theodori Mommseni. Scripserunt Amici*, Berlin: Weidmann, 1877, consacră acest tip de lucrări într-un gen cu identitate proprie (poate și pentru faptul că însumează nu numai contribuții germane, ci și studii străine), îndreptându-l spre o dezvoltare neașteptată².

Otto Leistner, în lucrarea sa *Internationale Bibliographie der Festschriften: mit Sachreg.* (Biblio-Verlag, 1976, 893pp.), repertorizase 14.000 de titluri, iar potrivit publicației anuale *Internationale Jahresbibliographie der Festschriften* (IJBF), începând cu anii 1980, anual se înregistrează în lume aproximativ o mie de titluri de volume omagiale³.

În spațiul românesc, volumele omagiale dedicate marilor personalități încep să apară odată cu primul deceniu al secolului al XX-lea. Pot fi amintite aici, încercând păstrarea ordinii cronologice, următoarele volume care s-au bucurat de celebritate: *Lui Gr. C. Tocilescu, cu ocaziunea jumătății de veac a vârstei sale* (26 octombrie 1900). *Omagiu din partea amicilor și stimatorilor lui*, Tipografia Corpului didactic, București, 1900; *Lui Titu Maiorescu, Omagiu*, Soccec, 1900; *Prinos lui D.A. Sturdza*, București, f.c., 1903; *Omagiu lui C. Dimitrescu-Iași din partea elevilor și a prietenilor săi, la împlinirea unui pătrar de veac de activitate universitară*, Göbl, București,

² Françoise WAQUET, „Les «mélanges»: honneur et gratitude dans l'Université contemporaine”, în: *Revue d'Histoire Moderne & Contemporaine*, 2006, 3 (nr. 53-3), pp. 104.

³ Françoise WAQUET, „Les «mélanges»...”, pp. 106.

1904; *Profesorului Petru Poni. Omagiu din partea foștilor săi elevi*. 4 ianuarie 1906, Tip. H. Goldner, Iași, 1906.

Personalității căreia i s-au dedicat cele mai multe volume omagiale a fost, fără îndoială, Nicolae Iorga. Încă la împlinirea vârstei de 40 de ani, revista *Ramuri de la Craiova*, îi dedică, sub forma unui omagiu, un număr întreg (în: *Ramuri*, anul VI, 1911, nr. 18-20, pp. 353-480). De asemenea, revista *Junimea literară* de la Cernăuți, îi dedica tânărului savant nr. 7-9 din 1911. La împlinirea vârstei de 50 de ani, este publicat volumul: *Lui Nicolae Iorga. Omagiu. 1871 – 5/18 iunie – 1921* (Ed. Ramuri, Craiova, 1921, 346pp.), alcătuit prin străduințele lui G. Bogdan-Duică. În același an îi este dedicat un număr special de către revista *Glasul Bucovinei* (anul IV, 1921, nr. 729 din 19 iunie). Un deceniu mai târziu apare impunătorul volum omagial *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani* (Ed. Institutului de Istorie Universală, Cluj, 1931, 438pp.), la care au colaborat 53 de autori. Deși acest volum s-a bucurat de multe elogii și aprecieri, el a fost depășit în prestigiu și monumentalitate de lucrarea: *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga par ses amis de France et des pays de langue française* (Librairie Universitaire J. Gamber, Paris, 1933, 955pp.)⁴.

Și în spațiul vieții bisericești, de asemenea, au fost omagiate cu multă recunoștință personalități care au marcat veacul cu vigoarea și cu activitatea lor. În acest sens, amintesc volumele: *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul României Dr Miron Cristea, Înalt Regent. Omul și faptele*, vol. I, apărut la București în 1929, exact după împlinirea vârstei de 60 de ani, *Închinare Înalt Prea Sfințitului Patriarh Miron cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani* (Tipografia Cărților Bisericești, București, 1938) sau *Omagiu I.P.S. Sale dr. Nicolae, Mitropolitul Ardealului*, apărut la Sibiu în 1940, de asemenea în preajma împlinirii vârstei de 60 de ani.

După instaurarea regimului comunist, firul acestei frumoase și firești tradiții s-a întrerupt. Este de mirare că în plin comunism, Mitropolia Ardealului a reușit să publice o voluminoasă și valoroasă lucrare dedicată Chiriarhului ei: *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul*

⁴ Leonidas RADOS, „Un proiect interbelic eșuat: Mélanges Russo (1929-1930)”, în: *Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca*, t. XI-IX (2010), pp. 266-267.

Ardealului 1905-1955. La cincizeci de ani de activitate bisericească (Tiparul Tipografiei Reîntregirea, 1955). Din păcate, mitropolitul omagiat a murit pe neașteptate, când volumul era gata de tipar. Probabil personalitatea urmașului său, mitropolitul Iustin Moisescu, a făcut posibilă această surprinzătoare apariție editorială.

După prăbușirea dictaturii comuniste, în timpul căreia doar Conducătorul suprem putea fi omagiat, această frumoasă și necesară literatură omagială a reapărut, mai întâi timid, apoi înregistrând o adevărată explozie, în ultimele două decenii fiind publicate multe sute de astfel de volume.

*

Apoi, gestul acesta de recunoștință al discipolilor domnului profesor Emilian Popescu, materializat în acest volum, se inspiră din însăși formarea științifică, morală și spirituală pe care am primit-o chiar de la Domnia sa.

Ne amintim cu emoție de întâlnirea pe care Domnia sa a prilejuit-o în anul 1985 studenților Institutului Teologic de grad universitar din București cu marele savant Alexandru Elian, fost profesor de Bizantinologie al acestei prestigioase instituții de învățământ teologic, sărbătorit din inițiativa sa cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani. Era, în epoca respectivă, maximul care se putea realiza pentru omagierea unei mari personalități. Un volum omagial, gen literar obișnuit în perioada interbelică, era imposibil de conceput în perioada dictaturii comuniste. A marcat totuși momentul prin publicarea unui studiu omagial intitulat *The 75th Anniversary of Prof. Alexandru Elian's Birth*, (în: *Romanian Orthodox Church*, 16, 1986, 1, pp. 26-29).

Abia la împlinirea a 10 ani de la trecerea sa la cele veșnice, academicianul Al. Elian avea să fie omagiat prin volumul *In memoriam Alexandru Elian*, editat de ucenicul acestuia, Pr. dr. Vasile V. Muntean, publicat de

către Arhiepiscopia Timișoarei, în 2008, volum la care va participa și Domnul Emilian Popescu cu studiul *Icoana în tratatele de Bizantinologie*⁶.

Sunt greu de uitat strădaniile Prof. Emilian Popescu depuse cu o abnegație și o determinare exemplare pentru realizarea lucrării *Priveghind și lucrând pentru mântuire. Volum editat la aniversarea a 10 ani de arhipăstorire a Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei (1 iulie 1990 – 1 iulie 2000)* (Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2000, 431pp.), într-un moment în care această valoroasă și necesară tradiție a volumelor omagiale se relua timid.

Admirator și susținător al lucrării fără precedent în toate domeniile vieții bisericești a Mitropolitului Moldovei și mai apoi a Patriarhului României Daniel, profesorul Emilian Popescu a coordonat cu același entuziasm, cu aceeași viziune cuprinzătoare și cu aceeași acrivie științifică apariția valorosului volum *Euharistirion Patriarhului Daniel al României* (Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011, 743pp.), publicat cu prilejul împlinirii de către Preafericitul Părinte Daniel, Întâistătătorul Bisericii noastre, a vârstei de 60 de ani.

Aceleași sentimente de admirație și recunoștință față de Arhiepiscopul Casian Crăciun și față de realizările pastorale, administrative, edificare, educative, sociale, culturale ale acestuia la Dunărea de Jos, l-au implicat pe academicianul Emilian Popescu în coordonarea, alături de prof. dr. Ionel Căndea, pr. Lucian Petroaia și pr. Gelu Aron, volumului omagial *Polychronion Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Casian, la 60 de ani* (prefată de Prof. univ. dr. Emilian Popescu, Membru de onoare al Academiei Române, Ed. Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2015, 708pp.).

*

⁶ *Icoana în tratatele de Bizantinologie*, în volumul colectiv *In memoriam – εἰς μνήμην – Alexandru Elian. Omagiul postum al regretatului istoric și teolog la 10 ani de la trecerea în veșnicie* (8 ianuarie 1998), Arhiepiscopia Timișoarei, 2008, pp. 221-231.

La rândul său, profesorul Emilian Popescu s-a bucurat de cinstirea publică în diverse momente și moduri. Amintim în primul rând volumul colectiv omagial dedicat Domniei sale la împlinirea vârstei de 75 de ani și intitulat *Studia historica et theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu*, volum coordonat de Prof. Dr. Constantin C. Petolescu, Prof. Dr. Tudor Teoteoi și Pr. Prof. Dr. Adrian Gabor (Iași, 2003, 840pp.) și publicat la Editura Trinitas a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei prin implicarea și grija personală a mitropolitului de atunci al Moldovei, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, care a vrut și în modul acesta să aprecieze, să recompenseze și să ofere ca model lucrarea admirabilă în Ogorul Bisericii a unui laic, adevărat și devotat fiu al Bisericii Ortodoxe, care și-a dedicat întreaga viață cercetării, cunoașterii și promovării Istoriei Bisericii noastre în contextul culturii și spiritualității Ortodoxiei universale, formării intelectuale și morale a clerului, profesorilor de teologie și cercetătorilor din domeniul Istoriei Bisericești, Bizantinologiei și Patrologiei, sprijinirii și încurajării laicatatului în apărarea și promovarea valorilor creștine și naționale etc.

În ziua de 21 iunie a aceluiași an, 2003, în Sala Coloanelor de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, a avut loc aniversarea Profesorului Emilian Popescu, prilejuită de împlinirea a 75 de ani de viață și a 52 de ani de profesorat, festivitate desfășurată sub patronajul Mitropolitului Moldovei și Bucovinei, în prezența profesorilor și studenților Facultății. Cu acel prilej a fost lansat și volumul omagial *Studia historica et theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu*, prezentat celor prezenți de către Prof. Univ. Dr. Constantin Petolescu, astăzi și domnia sa membru al Academiei Române. Ceremonia s-a încheiat cu discursul omagial al Înatpreasfințitului Părinte Mitropolit Daniel care a conferit sărbătoritului cel mai înalt ordin al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, *Crucea Moldavă*.

În ajunul împlinirii a 85 de ani de viață, Domnul profesor a fost iarăși sărbătorit, de această dată la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, în Amfiteatrul „Dumitru Stăniloae” al facultății, în ziua de 19 februarie 2013, în cadrul unui curs festiv la care au

fost prezenți Înaltpreasfințitul Părinte Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, ucenici, colaboratori ai academicianului, preoți profesori de teologie, dar și numeroși doctoranzi și studenți de la Facultatea de Teologie din București. Delegatul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel a dat citire mesajului patriarhal de felicitare intitulat *Un mirean erudit și evlavios – Acad. Prof. Dr. Emilian Popescu la 85 de ani*. În cadrul cursului, Dl. prof. acad. Emilian Popescu a susținut o prelegere despre viața Sf. Constantin cel Mare prezentând aspecte mai puțin cunoscute din viața sa.

Cinci ani mai târziu, în ziua de 24 aprilie 2018, tot la Facultatea de Teologie din București, ierarhi, academicieni, profesori de teologie și istorie, prieteni și colaboratori, studenți și studente, l-au sărbătorit pe academicianul prof. dr. Emilian Popescu cu prilejul împlinirii a 90 de ani de viață.

Evenimentul a fost deschis și moderat de conf. dr. Adrian Nicolae Lemeni, directorul Școlii Doctorale a Facultății, care a subliniat faptul că prin excelență profesională și exigență academicianul Emilian Popescu a urmărit formarea unor caractere puternice de oameni care să răzbată în viață.

Succesorul la catedră, Pr. prof. univ. dr. Emilian Băbuș, a prezentat reperele cele mai importante din activitatea academică a sărbătoritului. A urmat prelegerea festivă intitulată *Două mari momente de răscruce în istoria creștină și bizantină. Oameni și fapte* a academicianului Emilian Popescu.

ÎPS Părinte Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, în cuvinte înaripate a clogiat viața exemplară și evlavioasă precum și activitatea bogată, neobosită și rodnică a sărbătoritului. Cuvinte deosebit de elogioase au fost rostite și din partea Secției de Științe Istorice și Arheologie și Biroului Prezidiului Academiei Române, prin acad. prof. dr. Victor Spinei, vicepreședintele Academiei Române, care a vorbit despre înțelepciunea cu care profesorul Emilian Popescu a îmbinat cunoștințele teologice cu cele istorice, precum și de către pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloac” din Iași, și pr. prof.

univ. Nicolae Chifăr, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din Sibiu, prezenți la această emoționantă sărbătorire.

La finalul evenimentului festiv a avut loc lansarea primului volum al domnului Emilian Popescu din scria intitulată *Studii de istorie și de spiritualitate creștină*, apărut sub egida Patriarhiei Române și Academiei Române.

Sărbătorirea a continuat la Reședința patriarhală, unde, după ce a fost prezentată desfășurarea evenimentului de la Facultatea de Teologie, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a conferit profesorului sărbătorit *Ordinul Sfântul Apostol Andrei*, pentru întreaga activitate, adresându-i un generos cuvânt de apreciere și felicitare. Momentul a fost onorat de prezența domnului prof. dr. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, și a doi vicepreședinți ai acesteia, acad. Victor Spinei și acad. Victor Voicu.

*

În mod unanim Domnului prof. Emilian Popescu i se recunosc contribuțiile substanțiale și esențiale la dezvoltarea științelor istorice în domeniul Epigrafiei Antice grecești și latine, Arheologiei, Bizantinologiei, Istoriei Bisericești Universale, Istoriei Bisericii Ortodoxe Române, Istoriei României, Patrologiei, Istoriei culturii și spiritualității creștine etc.

Admirabila activitate de cercetare și rezultatele strălucite ale strădaniilor academice ale Profesorului Emilian Popescu își au rădăcinile în cultura muncii și a respectului pentru adevăratele valori în care a fost crescut în familie, în educația temeinică primită în școlile pe care le-a urmat, în pilda marilor profesori care i-au înrăurit viața și lucrarea.

Născut într-o familie cu șapte copii, a moștenit de la părinții săi, Ana și Gheorghe, o credință puternică, dragostea pentru pământul strămoșesc și pentru locul sacru al nașterii (și astăzi, la peste 90 de ani, ocupându-se cu religiozitate de cultivarea pământului moștenit, de buna stare a casei părintești sau de buna rânduială a mormintelor înaintașilor săi), o mare iubire pentru Neamul românesc și pentru Biserica lui.

Mai ales tatăl său, Gheorghe, cântăreț bisericesc, mare patriot, care a plătit cu ani de închisoare dragostea pentru Țara și Neamul lui, i-a transmis această prețioasă virtute a patriotismului luminat de credință.

Copilăria i-a fost în mod fericit marcată de mama sa, o transilvăneancă înrădăcinată în Scriptură, de o bunică aspru postitoare și evlavioasă, de preotul satului, Mărgăritescu, icoană izvodită parcă din poveștile de altădată, și de învățătorul satului, Constantin Popescu, bine școlit la București la Școala Normală, dar mai ales dedicat cu totul educării copiilor de țărani din Orlești Vâlcei.

Cu toată sobrietatea-i cunoscută, în multe împrejurări, cu zâmbetul în marginea gurii, furat de nostalgia „zilelor celor dintru început”, domnul profesor Emilian Popescu ne vorbea cuceritor despre familia și satul copilăriei sale.

Cu aceeași recunoștință și admirație ne vorbea de profesorii pe care i-a avut la Seminarul Teologic din Râmnicu Vâlcea (1940-1947), majoritatea doctori în științele și disciplinele pe care le predau. Era atât de înalt nivelul studiului și disciplina atât de riguroasă, încât majoritatea absolvenților plecau de pe băncile școlii cu limbile clasice și una, două limbi moderne foarte bine cunoscute și cu o cultură teologică și profană remarcabilă. Iar dragostea pentru istorie și pentru cunoașterea trecutului, insuflată de valoroșii săi profesori de Seminar, l-au determinat să rămână credincios științelor istorice până astăzi.

În cuvinte înaripate îl zugrăvea de asemenea pe episcopul Râmnicului Vartolomeu Stănescu, cel ce în 1935 sfințise biserica din Orlești domnului profesor, pentru ridicarea căreia ostenise mult dascălul Gheorghe, tatăl domniei sale, episcop al cărui duh tutelar stăpânea încă Râmnicul în vremea studiilor la Seminar, deși fusese izgonit din scaun încă din 1938. Admirația pentru acest episcop cu înalte studii sociologice și juridice la Sorbona, care a marcat profund viața bisericească vâlceană, s-a materializat într-o teză de doctorat realizată sub îndrumarea directă a Domniei Sale de către unul dintre mulții săi ucenici.

Deși făcute în anii grei ai instaurării regimului comunist în România, studiile sale superioare la Facultatea de Filologie din București, secția limbi clasice (1948-1952), și la Facultatea de Teologie (1947-1955, cu în-

treruperea impusă de desființarea temporară a acesteia de către autoritățile ateiste) i-au adus aceeași șansă de a avea profesori eminenți, cu prestigiu internațional, care pe lângă cunoștințe, i-au insuflat pasiunea pentru cercetare, curiozitatea permanentă pentru cunoaștere, dragostea și fidelitatea pentru adevăr.

Aceleași cuvinte calde de recunoștință și admirație le-am auzit din partea Profesorului pentru dascălii săi de la cele două Facultăți, cu unii dintre ei păstrând legături de prietenie, colaborare sau duhovnicești toată viața și aș aminti aici pe Dionisie M. Pippidi, Constantin Balmuș, Aram Frenkian, Părintele Dumitru Stăniloae (care i-a și condus teza de licență în teologie dedicată Sf. Grigorie Palama), Părintele Ioan G. Coman, Prof. Teodor M. Popescu ș.a.

Bursele de care s-a bucurat din partea Fundației Alexander von Humboldt din Bonn – Bad Godesberg și a Institutului de Epigrafie Fernand Courby din Lyon, precum și studiile de la Paris i-au lărgit în mod neașteptat orizontul preocupărilor și al cunoașterii și l-au pus în legătură, pentru foarte mulți ani, cu personalități uriașe din domeniul Arheologiei, Epigrafiei sau Bizantinologiei.

Pe temeiul atât de solid al acestor studii strălucite, încununate în 1970 cu o foarte valoroasă teză de doctorat⁶, domnul profesor a construit o admirabilă carieră didactică și de cercetare⁷.

Referindu-ne la munca de cercetare, cu totul remarcabilă este lucrarea Domniei sale intitulată *Inscripțiile grecești și latine în secolele IV-XIII descoperite în România*, culese, traduse în românește, însoțite de indici și comentate de Emilian Popescu, Ed. Academiei, București, 1976, 438pp.

⁶ Emilian Popescu, *Contribuții la Geografia istorică a spațiului balcanic-dunărean în secolele V-VIII*, teză de doctorat, Universitatea din București, 1970, 351 p. + 5 pl. (inedită).

⁷ A fost preparator și asistent la Institutul de Istorie al Academiei Române (1952-1956), cercetător, apoi cercetător principal la Institutul de Arheologie al Academiei (1956-1978), profesor titular la Catedra de Bizantinologie de la Institutul Teologic Universitar din București, începând cu 1 februarie 1978, iar după 1990 și la Facultățile de Teologie Ortodoxă ale Universităților din București, Iași și Cluj-Napoca).

+ 1h + 442fig., lucrare distinsă cu premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române.

Alcătuită la sugestia prof. dr. Ștefan Ștefănescu, președintele Secției de istorie și Arheologie a Academiei, și presupunând o muncă asiduă și susținută, această lucrare reprezintă o contribuție esențială la clarificarea problemei foarte dezbătute în acea perioadă și anume aceea a continuității neîntrerupte a poporului român pe același teritoriu din Antichitate și până astăzi, cu precădere în perioada „mileniului întunecat” sau a migrațiilor, perioadă acoperită perfect tocmai de această lucrare. Volumul pune la dispoziția cercetătorilor 447 de inscripții, unele publicate în diverse volume și periodice, multe altele inedite, strânse pentru prima oară la un loc, însoțite de comentarii, în unele cazuri de reinterpretarea și corectarea traducerilor făcute anterior de alți epigrafiști, legând perioada antică (secolul al V-lea î.Hr. – începutul secolului al IV-lea d.Hr.) acoperită de *Corpus-ul de inscripții antice Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae*, de cea proto-bizantină ale cărei documente au fost editate în colecția *Documenta Romaniae Historica*.

Multe dintre aceste inscripții au fost descoperite chiar de autorul volumului, în timpul săpăturilor efectuate la Histria, Callatis, Jidova etc.

Acoperind întreg teritoriul României, documentele epigrafice, mai numeroase fără îndoială pentru Dobrogea și regiunile rămase încă în sfera de influență a Imperiului, Oltenia și Banatul, volumul aduce dovezi de netăgăduit privitoare la prezența și continuitatea neîntreruptă a populației geto-dace romanizate și protoromâne până în zorii cristalizării primelor formațiuni statale românești.

Volumul subliniază, de asemenea, rolul major pe care l-a avut primul Împărat creștin, Sf. Constantin cel Mare, în recucerirea unor provincii abandonate în timpul împăratului roman Aurelian, în intensificarea raporturilor comerciale, militare, culturale și religioase dintre regiunile nord-dunărene și Imperiul Bizantin, mai ales prin construirea importantului pod de la Sucidava, prin construirea de noi drumuri, castru și cetăți, și în consolidarea creștinismului prin organizarea mai multor eparhii, construirea de basilici de mari dimensiuni, a baptisteriilor pentru bote-

zarea noilor convertiți, a intensificării procesului de încreștinare de către centre bisericești puternice și misionari din Imperiu.

Lucrarea este remarcabilă mai ales prin faptul că, deși publicată în plin comunism, aceasta epuizează absolut toate inscripțiile creștine cunoscute la vremea respectivă. Potrivit mărturiei autorului, aceasta a fost cea mai mare bucurie și răsplată a muncii sale: posibilitatea de a face cunoscute inscripțiile creștine, ca dovadă a vechimii apostolice a creștinismului românesc, a bunei organizări a Bisericii Scythici, care, potrivit unei inscripții inedite de la Calattis, număra în secolele V-VI 15 episcopate, a existenței numeroaselor biserici și mănăstiri, a unor episcopi, martiri, teologi și monahi cunoscuți în întreaga lume creștină, a nivelului înalt al viețuirii creștine, al cunoașterii exacte și profunde a adevărilor de credință etc.

Încununată cu prestigiosul premiu „Vasile Pârvan” al Academiei Române, pe când autorul avea doar 48 de ani, volumul acesta i-a creionat domnului profesor un adevărat „program” de lucru pentru tot restul vieții.

Pentru că, dacă urmărim bogata listă a publicațiilor domnului profesor Emilian Popescu, putem observa că cele mai multe dintre studiile domniei sale se referă la teme deja semnalate de acest volum de inscripții: studii privitoare la răspândirea creștinismului în spațiul locuit de români, dar și în sud-estul european, organizarea bisericească – parohii și mănăstiri, episcopii, arhiepiscopie autocefală, mitropolie – în Scythia Minor, dar și în provinciile nord-dunărene, ierarhi și teologi de seamă și relațiile lor cu lumea creștină bizantină, nu și latină, mărturisirea credinței de aproximativ 170 de martiri, mulți dintre ei amintiți de către inscripții, apariția și dezvoltarea monahismului în Dobrogea și marile personalități pe care acesta le-a oferit lumii întregi (Sf. Ioan Casian, Sf. Dionisie Exiguul, Cuv. Ioan Maxențiu, etc), încreștinarea populațiilor alogene (goții, hunii), rolul unor mari Părinți ai Bisericii, cum au fost Sf. Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezarcei Capadociei, și Sf. Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Constantinopolului, în misiunea creștină de la Dunărea de Jos, basilicile creștine descoperite pe teritoriul României, situația materială a Bisericii din Scythia, concepția creștinilor dobrogeni

despre viața de Dincolo, învățătura creștină reflectată în textele inscripțiilor, existența baptisteriilor și săvârșirea Tainci Botezului, depășirea crizei cauzate de năvălirile barbare (mai ales celei avaro-slave) și supraviețuirea structurilor organizatorice bisericești, cum a fost episcopia de Axiopolis (Cernavodă), atestată ca funcționând chiar și în secolul al XI-lea etc.

Pasiunea domnului prof. Emilian Popescu pentru epigrafie și pentru inscripțiile Scythiei Minor l-a urmărit și după părăsirea șantierelor arheologice din Dobrogea și îmbrățișarea carierei didactice, ca profesor de Bizantinologie la Facultatea de Teologie din București, la insistențele părinților profesori Dumitru Stăniloae, Ioan G. Coman, Ioan Rămureanu, în anul 1978. Această pasiune a rodit un al doilea volum de inscripții, publicat în seria a doua a aceleiași colecții, *Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae*, fondate de Dionisie M. Pippidi, mentorul autorului, și anume: *Inscriptions de Scythie Mineure, Vol. IV: Tropaeum - Durostorum - Axiopolis*, Recueillies, traduites et accompagnées de commentaires et d'index par Emilian Popescu, sub egida Academiei Române și al Institut de France – Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Ed. Academiei Române, Ed. Basilica, Diffusion de Bocard, București – Paris, 2015, 412pp., 252 fig.

Cele 246 de inscripții cercetate, traduse, comentate și publicate în acest volum, aparțin în majoritatea lor secolelor al II-lea și al III-lea, completând în mod fericit volumul precedent, rezervat inscripțiilor din secolele IV-XIII, iar geografic, fostei provincii romane Scythia Minor. 80 dintre ele provin de la Tropaeum, unde s-au făcut ample și sistematice săpături arheologice, dar și alte centre urbane romane sunt bine reprezentate: Durostorum (66), Sacidava (39), Axiopolis (25) Sucidava (8) etc.

Volumul, extrem de valoros, este indispensabil tuturor celor care doresc să cunoască și să înțeleagă complexul proces al romanizării populației locale traco-gete, precum și realitățile sociale, militare, religioase, economice, culturale ale regiunii pe parcursul acestor două secole.

Și volumul al IV-lea din seria de autor *Studii de istorie și spiritualitate creștină*, apărut la Editura Academiei Române și Editura Basilica a Patriarhiei Române în 2019, este rezervat preocupărilor savante și stăruitoare din domeniul epigrafiei. Cele 39 de studii publicate în acest volum

arată, pe de o parte, diversitatea preocupărilor științifice, originalitatea, acribia și rigurozitatea autorului, iar pe de altă parte, permanenta stăruință și căutare a izvoarelor istorice narrative și epigrafice și coroborarea lor cu descoperirile arheologice.

Un important succes în activitatea sa științifică de epigrafist și arheolog l-a reprezentat organizarea celui de-al VII-lea Congres Internațional de Epigrafie Greacă și Latină, desfășurat la Constanța în perioada 9-15 septembrie 1977, în calitate de secretar general al comitetului național însărcinat cu pregătirea acestuia, și editor, alături de prof. D.M. Pippidi, președintele Congresului, al volumului *Epigraphica. Travaux dédiés au VIIe Congrès International d'épigraphie grecque et latine* (București, 1977), care a reunit contribuțiile unor prestigioși oameni de știință din țară, distribuit participanților la congres.

O tematică bogată o întâlnim și în volumul cu studii redactat în diferite limbi străine, pentru a putea fi citit și în alte țări, intitulat *Christianitas Daco-romana, Florilegium studiorum*, Ed. Academiei Române, București, 1994 (496pp. + 27pl.), care reunește studii publicate în diverse periodice sau volume prestigioase, dar și unele inedite.

O temă predilectă cercetată insistent în biblioteci din țară și din străinătate a fost aceea a *apostoliciții credinței creștine românești*. Discutată și mai înainte, contestată de unii istorici (de exemplu, D.M. Pippidi, Constantin Daicoviciu sau Adolf von Harnack⁸), predica Sf. Apostol Andrei în Scythia Minor a fost demonstrată de către domnul profesor Emilian Popescu fără echivoc și impusă definitiv în istoriografia contemporană, în baza unui „nor de mărturii” patristice, literare, arheologice, epigrafice⁹. Domniei sale i se datorează teza dublei ascendențe apostolice a

⁸ „Adolf von Harnack și începuturile creștinismului românesc”, în volumul: *Închinare lui Petre Năsturel la 80 de ani*, îngrijit de Ionel Căndea, Paul Cernăvodeanu și Gheorghe Lazăr, Brăila, 2003, pp. 521-530.

⁹ „Izvoarele apostolice ale creștinismului românesc: Sfântul Apostol Andrei și Tomisul”, în: *Studii Teologice*, XLVI (1994), 1, pp. 80-88. „Sfântul Andrei Apostolul Românilor”, în: *Almanahul bisericesc al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor*, 1997, pp. 250-252. „Apostolicitatea creștinismului românesc. Misiunea Sfinților Apostoli Andrei și Filip”, în vol. *La cumpăna dintre milenii*, tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Episcop Casian

creștinismului românesc prin predica Sf. Apostol Filip, concetățean al Sfântului Andrei, ambii originari din Betsaida Galileii și care, constatând predispoziția locuitorilor din Scythia de a îmbrățișa Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos, l-a chemat pe Filip pentru o vreme, pentru a-l ajuta în răspândirea Cuvântului¹⁰.

De asemenea, o preocupare constantă a fost aceea a cercetării rolului militar, politic, dar mai ales religios al împăratului Constantin cel Mare la Dunăre. Pe lângă studii ca: „Din istoria creștinismului pe teritoriul românesc în vremea împăratului Constantin cel Mare. Izvoare uitate”, din lucrarea colectivă *Cruce și misiune. Sfinții împărați Constantin și Elena – promotori ai libertății religioase și apărători ai Bisericii*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2013, pp. 249-269, sau „Creștinismul în vremea împăratului Constantin cel Mare pe teritoriul românesc la populația autohtonă și barbară”, din aceeași lucrare, vol. II, Ed. Basilica, București, 2013, pp. 595-612, trebuie amintit și volumul domnului profesor intitulat *Crucea și Răstignirea Mântuitorului Iisus Hristos în creștinismul timpuriu*, Ed. Basilica, București, 2016, 166pp., care subliniază rolul Sf. Constantin cel Mare și al mamei sale, Sfânta Elena, în descoperirea Cinstitului Lemn al Sfintei Cruci și în dezvoltarea cinstirii Sfintei Cruci și pune în valoare o mulțime de izvoare literare referitoare la această temă.

Considerând că pentru mulți creștini, și chiar pentru unii vizitatori din lumea ortodoxă, pomenirea la Sfintele Slujbe a Patriarhului României ca „locțiitor al tronului Cezareei Capadociei” nu este clară și poate provoca unele nedumeriri, domnul profesor Emilian Popescu a alcătuit o

Crăciun, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2000, pp. 25-30. „Sources concernant la mission du Saint Apôtre André sur le territoire de la Roumanie”, în: *Études byzantines et post-byzantines*, 3 (1997), pp. 9-18.

¹⁰ „Sfântul Apostol Filip, misionar pe pământul românesc”, în vol. *Logos Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, pp. 388-398. „Apostolicitatea creștinismului românesc”, în: *Mitropolia Olteniei*, LIV (2002), 1-4, pp. 7-15 și în vol. *Creștinismul – Suflul neamului românesc. Lucrările Simpozionului Național „Sf. Andrei, apostolul românilor”*, ediția I, Făgăraș, 2002, pp. 11-24.

lucrare intitulată *Titulatura și distincțiile onorifice acordate de Patriarhia Constantinopolului mitropoliților Țării Românești (secolele XIV-XVIII)* (Ed. Basilica, București, 2010, 77pp. + 2pl. și 1foto), în care arată, în baza unor documente, justetea istorică și valabilitatea actuală a acestui titlu cu care a fost onorat de către Sinodul Patriarhiei de la Constantinopol, în timpul Patriarhului Sofronie, la data de 10 octombrie 1776, mitropolitul Ungrovlahiei Grigorie al II-lea de la Colțea (1760-1787) și care este justificat pe de o parte de legăturile speciale dintre Sf. Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei, și Biserica Scythiei Minor în secolul al IV-lea, dar și prin sprijinul substanțial oferit de Biserica românească Patriarhiei de Constantinopol în vremuri de mare dificultate. Nu întâmplător volumul a fost prezentat la Palatul Patriarhiei în prezența Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I, care, pe lângă volum, a primit și o copie a *Tomosului* de acordare a acestui titlu de către Tronul Ecumenic mitropolitului Țării Românești¹¹.

Desigur, despre originalitatea și contribuția studiilor domnului academician Emilian Popescu la cunoașterea istoriei bisericești și universale, a culturii și civilizației creștine, a istoriei și spiritualității bizantine etc. se pot spune foarte multe lucruri. Niciodată însă nu trebuie trecut cu vederea principiul care i-a călăuzit întreaga activitate științifică: nu a abordat niciodată o temă sau un subiect decât atunci când a știut că prin tratarea acestuia aduce în mod neapărat noutăți. Și întotdeauna aceste noutăți s-au sprijinit pe izvoare îndelung căutate, atent interpretate și judicios folosite cu răbdare ascetică. Punerea la dispoziția cititorilor prin republicarea lor în seria *Studii de istorie și de spiritualitate creștină*, apărută la Editura Basilica și Editura Academiei Române, face posibilă cunoașterea lor de către un număr mare de cercetători, teologi, cititori pasionați de istorie și spiritualitate.

O mare realizare a domnului academician este aceea că prin perseverență, maximă severitate, evitarea cu strictețe a oricărui compromis,

¹¹ Actul acesta a fost publicat pentru prima dată în facsimil, cu traducere în limba română, și anexat la sfârșitul volumului.

dar mai ales prin propriul exemplu, a format o adevărată școală de ucenici, lucru mai rar întâlnit în vremea noastră, mulți dintre ei astăzi profesori la Facultățile de Teologie din țară, cercetători în diferite centre universitare sau simpli slujitori ai altarului cu preocupări cărturărești, care se străduiesc, după putere, să ducă mai departe munca și pilda vieții magistrului lor.

Rămân de neuitat grija și preocuparea Domnului profesor pentru formarea acestora. Unora le-a îndrumat tezele de licență continuând să-i coordoneze la cursurile de doctorat, altora le-a procurat, prin relațiile domniei sale în lumea academică europeană, consistente sau prestigioase burse de studii, pe alții i-a însoțit împreună cu distinsa doamnă Maria Lizeta Sofica la Taina Cununiei ca nași, altora le-a botezat copiii, tuturor le-a urmărit cariera didactică sau preotească. Pe toate le-a făcut cu prisosință ca un adevărat părinte.

Pe lângă bogăția cunoștințelor transmise de la catedră, s-a preocupat și de formarea noastră duhovnicească, de pregătirea pentru viața de familie și pentru viitoarea lucrare preotească.

Familist desăvârșit și model de soț, și-a îndemnat adesea studenții să se pregătească pentru căsătorie mai ales prin rugăciune. A socotit-o întotdeauna pe distinsa sa soție, doamna Maria Lizeta Sofica Popescu, apreciat și căutat profesor de matematică, un dar special primit de la Dumnezeu, un dar pentru care s-a rugat mult și a citit multă vreme Psaltirea, destăinuindu-le și studenților acest lucru și îndemnându-i să urmeze această cale în căutarea unor adevărate soții creștine și preotese devotate.

Extrem de atenți și grijulii unul cu celălalt, soții Maria și Emilian Popescu au fost mereu și sunt o pilduitoare familie creștină. Împreună la Biserică, împreună la piață, împreună în bucătărie, împreună în vacanțe sau în călătorii, împreună în pelerinaje la mănăstiri sau la tratamente, împreună sub lumina candeliei, la rugăciune, cei doi sunt, după cuvântul Sf. Grigorie Teologul, „un suflet în două trupuri”.

Pentru studenții teologi, a adus din străinătate o mulțime de cărți valoroase pe care le-a oferit Bibliotecii Facultății de Teologie, cum a fost de pildă *Opera completă* a Patriarhului Fotic, hărți pentru orele de curs, iar

doctoranzilor lucrări necesare întocmirii referatelor, și care nu se găseau în țară.

Dar pentru ucenicii apropiați, ca și pentru generațiile întregi de teologi, este nu numai un exemplu de devotament și muncă, de cinste și demnitate, ci un model ideal de creștin autentic.

Cine nu-și amintește de faptul că atunci când participa la Sfânta Liturghie la Biserica „Sfânta Ecaterina”, paraclisul studenților teologi, întotdeauna citea *Apostolul*. În Posturi, era cel dintâi care primea Sfânta Împărtășanie, după ce mai întâi rostea rugăciunile pentru primirea Sfintei Euharistii. De fiecare dată când venea la Facultate pentru cursuri, pentru Bibliotecă sau pentru diverse evenimente, întotdeauna drumul dinspre casă trecea pe la Catedrala Patriarhală unde se închina la moaștele Sf. Dimitrie cel Nou, lucru pe care îl făcea zilnic, și atunci când se afla la Iași pentru predarea cursurilor sau examene, cercetând cu evlavie Catedrala Mitropolitană și închinându-se la racla Sf. Cuvioase Parascheva.

La cantina profesorilor din Facultate a fost întotdeauna cel mai riguros postitor. Nu uita că student fiind, și venind cândva în vacanța de Paști, în Săptămâna Patimilor, și-a găsit bunica la pat, de bătrânețe, și din dragoste a sfătuit-o să mănânce ceva mai consistent întrucât Biserica face această economie pentru persoanele bolnave sau foarte în vârstă, la care bunica i-a răspuns cu înțelepciune: „toată viața m-am străduit să postesc, și acum când mi-a venit vremea să mă duc la Domnul, tu, teolog, îmi propui să mănânc de dulce!”. Smerit de răspunsul duhovnicesc primit, s-a dedicat pentru tot restul vieții observării cu strictețe a regulilor postului. Îmi amintesc că, atunci când îl conduceam la aeroport pentru participarea la diverse congrese internaționale, își punea în bagaj o sticlă cu aghiasmă, o icoană, se dădea pe cap cu puțină apă sfințită, și, dacă era perioadă de post, își punea în bagaj câteva pachete de biscuiți de post pentru zilele de călătorie.

Atașamentul cald care l-a legat de lumea monahală este o altă constantă a vieții domnului profesor. Mai ales cu Mănăstirea Cozia a rămas în legătură permanentă, prieten fiind cu ultimii stareți, Arhim. Camaliil

Vaida și Arhim. Vartolomeu Androni, ucenic al domniei sale, doctor în teologie.

Când ajungea la Mănăstirea Sihăstria, îl asculta pe părintele Cleopa cu o bucurie copilărească, întotdeauna cu ochii în lacrimi. Așa l-am văzut întâia oară în 1987, în excursia organizată la terminarea facultății, când sub un arbore imens l-a ascultat nemișcat aproape trei ceasuri, în timp ce noi, tinerii, nu ne mai găseam locul, și așa l-am văzut de fiecare dată când s-a aflat în prejma marelui duhovnic.

L-a fost apropiat starețului Irineu Chiorbeja, cu care fusese coleg la Seminar și l-a avut multă vreme duhovnic pe un alt călugăr nemțean, părintele Iustin Neagu de la Catedrala din Iași și mai apoi de la Socola.

L-a avut duhovnici pe cunoscuții și îmbunătățiții părinți de la Mănăstirea „Sfântul Nicolae – Sitaru”, Arhim. Damian Bogdan și Ierom. Nicolae Marinescu, cu care a avut, de asemenea, o foarte rodnică împreună-lucrare în cadrul Frăției Ortodoxe Române, domnul academician, ca vicepreședinte al Frăției fiind ajutat de cei doi într-o mulțime de activități misionare în diverse parohii și instituții.

Avându-l îndrumător de licență pe părintele Dumitru Stăniloae, a păstrat cu acesta toată viața o sfântă legătură duhovnicească, fiindu-i alături și în ultimele zile de viață marelui teolog. L-a avut, la București, duhovnic, vreme îndelungată, pe încercatul preot Constantin Voicescu de la Biserica „Sapientiei”, frecventând această biserică cu regularitate. Pe vremea șederilor la Iași, duhovnic i-a fost o personalitate marcantă a preoțimii ieșene, Părintele Ion Cârciuleanu, bun teolog, iscusit duhovnic și mare predicator.

A fost, multe mandate la rând, membru în Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor, dar și a Arhiepiscopiei Iașilor, și de asemenea membru în Consiliul Național Bisericesc, drept recunoaștere a implicării sale ca mirean în viața și activitatea Bisericii. Atât de mult a fost preocupat de îndatoririle mirenilor față de Biserică, încât a alcătuit pe această temă un studiu savant, ca nu cumva, din neștiință, să nu îndeplinească tot ceea ce i se cere unui membru al Bisericii lui Hristos.

De mai bine de 20 de ani, este implicat trup și suflet la construirea, iar acum la ultimele lucrări de înfrumusețare ale Bisericii „Sfânta Vineri – Drumul Taberei”, fiind ctitor, epitrop, decan de vârstă și sprijinitor de nădejde al vrednicilor slujitori ai acestui sfânt lăcaș, în frunte cu părintele Nicolae Burlan, mai ales în vremuri de încercare și strâmtorare.

În felul acesta, magistrul nostru ne este și model de pastorație a credincioșilor, de slujire a lui Dumnezeu și a Bisericii, dar și de grijă veșnic trează pentru mântuirea sufletului.

Apariția acestui volum este împlinirea făgăduinței făcute de către ucenicii Domnului profesor prezenți la cele două momente ale aniversării celor 90 de ani de viață din 24 aprilie 2018, de la Facultatea de Teologie și de la Reședința Patriarhală.

Cu ceva întârziere, volumul vede acum lumina tiparului. El cuprinde o serie de texte de felicitare și omagiale ale mai multor ierarhi ai Bisericii noastre, în frunte cu Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, care are o mare admirație pentru întreaga viață și activitate a Profesorului.

Ierarhii invitați sunt cei care l-au avut profesor pe Domnul academician Emilian, la cursurile de licență sau la doctorat, și s-au inspirat din erudiția sa bogată ori s-au folosit duhovnicește de calitățile sufletești ale Profesorului. Lor li se adaugă mai mulți teologi, istorici, cercetători, discipoli, prieteni sau colaboratori ai Domniei sale.

Cu toții, privindu-i tinerețea și vigoarea perpetuă, îi dorim din inimă viață îndelungată și bună, alături de doamna Maria Lizeta Sofica, care l-a sprijinit întotdeauna să aibă condițiile necesare activității științifice și i-a fost alături în toate împrejurările vieții, bune și rele, multă sănătate, aceeași putere de muncă și pasiune pentru studiu, iar pe Milostivul și Atotputernicul Dumnezeu Îl rugăm să asculte și să împlinească aceste doriri ale noastre, așa încât să ne sărbătorim Profesorul la Centenar cu aceeași bucurie, admirație și dragoste cu care îl înconjurăm acum!

În ce mă privește, păstrez o atât de mare și coplesitoare bogăție de gânduri și amintiri frumoase legate de neîntreruptele legături pe care le

am cu Domnia sa începând din anul 1983, încât nu îndrăznesc să încerc a le exprima.

Îmi cer iertare pentru întârzierca nepermis de mare a acestui text, dar alcătuirea lui m-a pus în fața dificultăților pe care le-am întâmpinat atunci când eram copil și învățătoarea, o doamnă admirabilă și extraordinară, adevărată „făcătoare de oameni” ne puneă an după an în ziua de 8 Martie să facem după sufletul și imaginația noastră o felicitare de Ziua Mamei, cu creioane colorate, cu flori presate în anii trecuți, și pe care, obligatoriu, să scriem „Dragă mamă, te iubesc”. De făcut le făceam cum le făceam, cu lacrimi în ochi și noduri în gât, dar cel mai greu era momentul în care trebuia să-i dau această felicitare. Niciodată n-am reușit să îi înmânez aceste felicitări direct. Le lăsam undeva, în calca mamei, să dea ea peste ele.

În comportamentul oamenilor de la țară, în satul în care m-am născut și am copilărit, nimeni nu spunea nimănui „te iubesc” pentru că marile sentimente și intensele trăiri erau inexprimabile, nu se transmiteau prin cuvinte. Vorbele le-ar fi rănit și vulgarizat. Viața confirma dragostea cuiva pentru cineva.

Dar trebuie să mărturisesc faptul că deciziile cele mai importante din viața mea le-am luat în consultare cu Domnul Academician Emilian Popescu. Rămânând fără tată după al treilea an de Facultate, am găsit în înțelepciunea, experiența și bunătatea domnului profesor un reazăm patern. Domnul a făcut să-mi fie alături și la plecarea mamei mele din această lume, într-o tristă zi de martie. A fost prezent la toate momentele importante ale vieții care au urmat și pe care în parte le-a înrăurit. Și-i mulțumesc din inimă cu dragoste filială și recunoscătoare.

La mulți ani!